

Maskvos lietuvės tiki lietuvių kalbos atgimimu Rusijoje

Liana BINKAUSKIENĖ

Trys moterys, trys likimai, trys skirtingos patirtys ir vienas tikslas – išmokyti savo vaikus kalbėti lietuviškai, pačioms neprarasti ir nuolat auginti dvasinį ryšį su Lietuva. Ką tai reiškia, kokia šio tikslo kaina, kokia lietuvių kalbos ateitis Rusijoje, klausiu šios šalies sostinėje Maskvoje gyvenančių lietuvių Birutės Nenartavičiūtės, Raimondos Klimavičiūtės ir Evelinos Viliutės-Yurtaevos. Šios moterys, svečioje šalyje atsidūrusios taip susiklosčius jų gyvenimo aplinkybėms, žino – tokiam tikslui siekti tik noro neužtenka, reikia valios, užsispyrimo, pastangų ir begalinės kantrybės.

Nenartavičiūtė: „Kai yra tikslas, sąlygos susikuria pačios“

Birutė Nenartavičiūtė yra gerai žinoma išeivijos atstovė ne tik Lietuvoje ir Rusijoje, bet ir Pasaulio Lietuvių Bendruomenėje. Moteris nuo pat jaunystės aktyviai darbuojasi lietuviybės įprasminimo baruose Rusijoje, dešimt metų (2000–2010) buvo Rusijos lietuvių bendruomenių sąjungos pirmininkė. Šiandien vadinanti „meilės tremtine“, Birutė jau beveik keturis dešimtmečius gyvena Maskvoje. Atvyko į šį megapolį baigusi lituanistikos studijas Vilniaus universitete (VU). Likimas taip sėkmingai sudėliojo jos darbinę karjerą, kad Maskvoje jai teko dirbti tik lietuviškoje aplinkoje. Jos akyse kūrėsi Maskvos lietuvių bendruomenė, o ir darbinėje aplinkoje, anot Birutės, – lietuviai visur stengėsi susikurti savo mažą Lietuvą: šventė kalendorines šventes, rengė susibūrimus, dalijosi literatūra. Ji dirbo ir Lietuvos atstovybėje Maskvoje, kurioje taip pat visada buvo lietuviška aplinka.

Birutė Nenartavičiūtė su dukra Monika. Asmeninio archyvo nuotr.

Birutė Nenartavičiūtės dukra Monika puikiai kalba lietuviškai. Kokia buvo pagrindinė priežastis, skatinusi Birutę jokia būdu nepamiršti lietuvių kalbos, ją perduoti savo dukrai? „Iki 1990-ųjų metų su visa šeima dažnai važinėjome į Lietuvą. Stengiausi maksimaliai neatitrūkti nuo šeimos ir giminės kasdieninio gyvenimo ir reikšmingiausių švenčių. Lietuvių kalba – mano gimtoji kalba, mano mamos ir tėčio kalba. Natūraliai ir su dukra aš bendrauju tik lietuvių kalba. Dukra iki mokyklos visas vasaras leido Lietuvoje pas močiutę. Ir parengiamąją klasę baigė Baisogaloje. Niekados negalvojau, kad mano šeima galėtų netekti to gyvo ryšio su Lietuva. Negalvoju ir dabar, gyvendama Rusijoje, išsaugodama ir brangindama Lietuvos pilietybę. Litanistinės studijos man padėjo suprasti, kad

lietuvių kalbos negaliu pamiršti, kad svetimoje kalbinėje aplinkoje turiu perduoti dukrai gyvos kalbos įgūdžius – gebėjimą kalbėti, rašyti ir mąstyti lietuviškai“, – sako B. Nenartavičiūtė.

Ko reikia norint išlaikyti lietuvių kalbą svečioje šalyje? „Noro, pastangų, valios ir užsispyrimo. Užsibrėžus tikslą – mokėti gimtąją kalbą, sąlygos susikuria pačios“, – patirtimi dalijasi pašnekovė.

Nenuostabu, kad ir geriausi norai ir pastangos išlaikyti savą kalbą svetimšalėje daugiakalbėje aplinkoje kartais susiduria su kliūtimis. Tačiau Birutės lietuvių kalbos išsaugojimo istorija – sėkmės istorija. „Visose mano darbovietėse Maskvoje dukra turėjo galimybę (kaip ir aš pati) bendrauti lietuvių kalba. Tam tikrą nesupratimą ir netgi pretenzijas retsykais girdėdavau iš vyro giminės. Bet man pavyko savo vyrą sulietuvinti. Su juo visada žiūrėjome lietuviškus spektaklius ir parodas, klausėmės lietuvių atlikėjų, vežėmės iš Lietuvos lietuviškos spaudos ir grožinės literatūros,“ – pasakoja Birutė.

Pašnekovė pastebi, kad kalbos mokymasis priklauso nuo žmogaus, nuo jo vidinio įsitikinimo, nuo vaiko tėvų pozicijos. Svarbu ir tai, kad šeimoje būtų kalbinė erdvė, kurioje ta kalba būtų girdima.

„Man atrodo, kad lietuvių kalba išliks, kaip ir visos kalbos, vis tiek bus jos poreikis, nes kasmet nuolat atsiranda žmonių, kurie ne iš bendruomenės, bet per Lietuvos ambasadą suranda J. Baltrušaičio mokyklos kontaktus ir ieško galimybės Maskvoje mokytis lietuvių kalbos. Tarp jų yra net vidutinio amžiaus žmonių. Anksčiau lietuvių kalba Maskvoje buvo ta bambagyslė, kuri siejo visus čia gyvenančius išseivius – susirinkus visiems apie Lietuvą rusiškai kalbėti nesinorėjo, o dabar lietuvių kalbos mokomasi ir kitais tikslais: vieni turi verslo interesų, kiti važinėja į Lietuvą ilsėtis ir jaučia norą bent kiek pramokti lietuviškai, kad galėtų komfortiškiau jaustis svečioje šalyje.

Tikiu, kad lietuvių kalba Maskvoje išliks ir bus net jos atgimimas. Nes yra jaunimo, kuris kalba lietuviškai. Jie bendrauja, nuolat susitinka, gamina ir ragauja lietuviškus valgius“, – mano Birutė Nenartavičiūtė.

Klimavičiūtė: „Noriu perduoti lietuvių kalbą savo vaikams, kaip didžiausią turtą ir vertybę“

Raimonda Klimavičiūtė ne vienerius metus aktyviai dalyvauja Maskvos lietuvių

bendruomenės veikloje, dainavo lietuviškame ansamblyje ir jam vadovavo, sudarė ir išleido vietos lietuviams skirtą dainų rinkinį „Užaugau Lietuvoj“, ruošė dainininkus dainų šventėms, koncertams ir festivaliams Maskvoje ir aplinkiniuose miestuose, rengė poezijos skaitymus, muzikines-literatūrines programas. Moteris buria čia gyvenančių lietuviškų ir mišrių šeimų vaikus, skatina juos kartu palaikyti lietuviškas tradicijas ir papročius, moko lietuviškų dainų, ratelių.

Raimonda Klimavičiūtė su lietuvių tautiniu kostiumu. Asmeninio archyvo nuotr.

Beveik keturiasdešimt metų tarp Rusijos ir Lietuvos gyvenanti Raimonda iki šiol

nesijaučia emigrante, ir nors jau daugelį metų didžiąją laiko dalį praleidžia už tėviškės ribų, dvasinio ryšio su Lietuva ji nepraranda.

„Gyvenant svetur, meilė Lietuvai, lietuvių kalbai, tautinei kultūrai pamažu tik stiprėjo. Prisimenu, jog ilgą laiką aš jausdavausi kaip ramunėlė, išaugusi šiltnamio sąlygomis tėviškėje savo šeimoje, ir likimo vėjo nublokšta į svetimą, man nesuprantamą žemę. Čia naujai atradau lietuviškų dainų grožį, lietuviškų pasakų vaizdinius, lietuvių poezijos skambesį. Buvau, esu ir savo širdyje visuomet liksiu lietuvė“, – sako Raimonda.

Mišrioje šeimoje užaugę trys Raimondos vaikai – Aurelijus, Gabija ir Joana – taip pat puikiai kalba lietuviškai. „Net negalvojau, kokia kalba reiktų dainuoti lopšinė savo pirmagimiui, lietuviška daina tiesiog liejosi iš širdies. Mama su savo kūdikiu pradeda bendrauti vos pajutusi užsimezgusią gyvybę, natūralu, jog tas vidinis pokalbis vyksta gimtąja kalba, savaime taip pat klostosi bendravimas su vaiku ir jam gimus. Be to, man buvo artimas kai kurių mokslininkų, psichologų ir pedagogų požiūris, jog daugiakalbėje aplinkoje vaikai greitai išmoksta keletą kalbų, jei kiekvienas suaugęs kalba su jais tik viena iš jų. Todėl aš su savo vaikais visuomet kalbėjau ir kalbu lietuviškai, nuo vaikystės skatinau juos tarpusavyje bendrauti lietuvių kalba, nežiūrint tam tikrų išskylančių sunkumų, nepalankumo vyro šeimoje ar kitar“, – pasakoja Raimonda.

Klimavičiūtė pripažįsta, kad savo vaikų lietuvių kalbos nemokė, todėl ir jokių sunkumų dėl to neturėjo, tiesiog laisvai ir natūraliai bendravo su jais savo gimtąja kalba kaip bet kuri kita mama su savo vaikais. Šiandien ji džiaugiasi, jog jos vaikai, vidurinę išsilavinimą įgiję Maskvoje, sugebėjo toliau tęsti mokslus Lietuvos universitetuose.

VU mokslininkai atliko mokslinį tyrimą ir nustatė, kad lietuvių kalbą vaikai mišrioje šeimoje išmoksta daugiausia iš motinų. Kokias tendencijas pastebėjusi Raimonda? „Tikrai taip, jei šeimoje mama lietuvė, dažniausiai vaikai taip pat kalba lietuviškai. Tokiu būdu Maskvoje turime net antros kartos žemaičių“, – pasakoja Raimonda. Tačiau yra ir gražių išimčių, kada vyrai puikiai išmoko savo žmonas ir vaikus lietuviškai be jokių šeštadieninių mokyklų pagalbos. „Kartą dainavome lietuviškas dainas ir smalsus jaunuolis pasižymėjo visus žodžius, kurių reikšmė jam buvo ne visai aiški. Tarp tų nežinomų žodžių laisvai kalbantis lietuviškai žmogus buvo įrašęs ir žodį *meilė*. Sužinojęs vertimą, pradėjo garsiai juoktis, kad kaltas tėtis, kuris, būdamas mokslininkas, nuo mažų dienų jį daugiausia mokė

lietuviškai spręsti matematinės lygtis. Vaikinas tai įrodydamas atvėrė tokį tikslų mokslų lietuviškos terminologijos gausybės ragą, jog mes, „tikrieji lietuviai“, likom išsižioję. Kitas tėtis, mokydamas savo daugiavaikę šeimą lietuviškai, išmokė mintinai Katekizmą. Vos galėjai spėti paskui lietuviškai poteriaujančią mamą rusės ir tėčio lietuvių sūnelį pirmokėlių“, – dalijasi prisiminimais apie tėčių „mokyklas“ R. Klimavičiūtė.

Kodėl jai buvo ir yra svarbu išlaikyti lietuvių kalbą? „Lietuvių kalba yra svarbiausia mano identiteto dalis, man ji yra brangi ir graži, didžiuojuosi ją mokėdama, stengiuosi puoselėti ir nepamiršti, todėl noriu perduoti savo vaikams, mokiniams kaip didžiausią turtą ir vertybę. Lietuviški žodžiai man kelia įvairiausias asociacijas, lietuviškai lengviau suvokiu Šventą Raštą, poezijos subtilybes, o išmoktos svetimų kalbų lieka daugiausia keitimosi informacija instrumentu,“ – įsitikinusi R. Klimavičiūtė.

Maždaug dešimtmetį Raimonda Klimavičiūtė darbavosi lituanistinėje mokyklėlėje, kuri veikė tuometinėje rusų-lietuvių vidurinėje mokykloje „Šaltinėlis“ Maskvoje. O dabar jau šešerius metus savo iniciatyva ji veda šeštadieninius užsiėmimus lietuviškų ir mišrių šeimų nariams senuosiuose Lietuvos Respublikos ambasados Rusijos Federacijoje rūmuose. „Pasiūliau mamoms su vaikais išmokti lietuvių liaudies dainų ir ratelių, pasiruošti ir visiems kartu prisiminti lietuviškas kalendorinių ir tautinių švenčių tradicijas. Pamažu susidarė bendraminčių ratas. Lietuvos Respublikos ambasada iniciatyvą palaikė“, – pasakoja Raimonda.

Stebėdama skirtingas šeimas, ji mato, kaip skiriasi ir jų motyvai išlaikyti lietuvių kalbą. „Vienokia situacija, kai abu tėvai lietuviai, atvykę į Maskvą dirbti ambasadoje ar versle, planuojantys po keleto metų sugrįžti į Lietuvą, kitokia situacija klostosi mišriose šeimose. Tarp mūsų yra ne tik vadinamųjų „meilės tremtinių“, kurie sukūrė šeimą persikėlę gyventi į Rusiją, bet ir antros ar trečios kartos lietuvių, kurie patys jau yra čia gimę, dažniausiai mišriose šeimose, lietuvių kalbą girdėję tik iš savo tėvų lūpų, kurie vis dar stengiasi palaikyti lietuviškas tradicijas, jei ne išmokyti, tai nors supažindinti su lietuvių kalba ir kultūra. Motyvai išlaikyti kalbą ir domėtis Lietuvos kultūra, istorija dažnai būna susipynę – nuo grynai praktišku, pavyzdžiui, kad vaikai galėtų grįžę į Lietuvą tęsti mokslų lietuvių kalba, ar noro suprasti, ką kalba sutuoktinis su vaikais ir vaikai tarpusavyje, iki tėveliams ar seneliams duoto pažado, romantinių jausmų ar svajonių atgaivinti silpnai juntamas protėvių šaknis“, – dalijasi pastebėjimais R. Klimavičiūtė.

Lietuvių kalbos vartojimą Rusijoje lemia įvairios aplinkybės

Lietuvių kalbos vartojimą Rusijoje, Maskvoje, pašnekovė išskirtų į keletą laikotarpių, kada kito požiūris į kalbos reikalingumą. „Tarybiniais metais tik retas užsispyręs lietuvis kalbėdavo šeimoje lietuviškai. Atvykę į Rusiją savo noru dažniausiai stengdavosi neišsiskirti, būti kaip visi. Tremtųjų vaikai ir vaikaičiai, sukūrę mišrias šeimas, namuose taip pat kalbėdavo rusiškai. Sąjūdžio ir Lietuvos tautinio pakilimo metais daugeliui Rusijos lietuvių atgijo noras kalbėti ir dainuoti lietuviškai, kūrėsi lietuvių bendrija, lietuviška mokykla, lietuvių kalbos prestižas ir reikalingumas augo, nes grįžęs į Lietuvą jau ne visada galėjai apsieiti su rusų kalba, požiūris į rusakalbius buvo neigiamas. Pastaraisiais metais lietuviški židiniai vis labiau persikelia į šeimos ir draugų ratą, yra neformalūs ar glaudžiasi prie Lietuvos ambasados. Prieš porą metų atsiliepėme į Lietuvių kalbos draugijos kvietimą kurti padalinius užsienyje ir pradėjome burti lietuvių kalbos mylėtojų sambūrį, kuris jungtų lietuvių kalbos dėstytojus, mokytojus, vertėjus, besimokančius lietuvių kalbos žmones, visus mylinčius ir vertinančius lietuvišką žodį“, – sako R. Klimavičiūtė.

Viliutė-Yurtaeva : „Išmokyti vaiką lietuvių kalbos - paruošti jį gyvenimui“

Evelina Viliutė-Yurtaeva, jaunosios lietuvių kartos atstovė, jau vienuolika metų gyvena Maskvoje. Ji yra viena iš *Facebooko* grupės „Lietuviai Maskvoje“ administratorių, taip pat daug laiko ir pastangų atiduodanti lietuviškiems šeštadieniniams susitikimams.

Evelina, kaip ir kitos pašnekovės, Maskvoje atsidūrė taip susiklosčius gyvenimo aplinkybėms – jos vyras iš Tverės, mokslus baigęs Maskvoje. Jauni žmonės nusprendė kurį laiką pagyventi Maskvoje, su sąlyga, kad kada nors grįš į Lietuvą.

Raimonda Klimavičiūtė ir Evelina Viliūtė-Yurtaeva. Asmeninio archyvo nuotr.

Evelina Viliūtė-Yurtaeva su sūnumi Hektoru atvyksta į šeštadieninius susitikimus net iš pamaskvės. Jos sūnus taip pat auga mišrioje šeimoje. Evelina sako, kad jai niekada nekilo klausimas – verta ar neverta išlaikyti lietuvių kalbą. „Tai mano, kaip mamos, pareiga vaiką išmokyti lietuvių kalbos ir tradicijų. Čia panašiai kaip išmokyti vaiką vaikščioti, bendrauti, tiesiog paruošti gyvenimui,“ – mano Evelina.

Pastangos ir noras dažnai susiduria su sunkumais, prieš kuriuos kartais nusvyra rankos. Jauna moteris pasakoja savo patirtį, ką reiškia mokyti savo vaiką lietuviškai daugiakalbėje aplinkoje. „Sunku būdavo rasti informacijos lietuvių

kalba, tų pačių filmukų ar dainelių. Juo labiau kai nesi lietuvių kalbos mokytojas. Tai tekdavo pasukti galvą, kaip vaiką lavinti ar sudominti. Dabar daug paprasčiau ir daugiau visko galima rasti internete. Tačiau vienas pagrindinių sunkumų – trūksta gyvo bendravimo tarp vaikų, nes tikrai mažai vaikų, gyvenančių Rusijoje ir kalbančių lietuviškai, arba jie toli gyvena vieni nuo kitų, todėl retai susitinkame pabendrauti.“

Evelina neslepia, kad pasitaikydavo žmonių ir net vyro giminių, kurie sakydavo: „Kam reikia vaiką painioti keliomis kalbomis, paskui išmokysi.“ Aš nelabai kreipiu dėmesį į tokių žmonių nuomonę. Tai mūsų šeimos reikalas, mano vyras supranta, kad tai yra svarbu, kad mūsų vaikas – tiek pat rusas, kiek ir lietuvis. Mano vyrui Lietuva labai patinka“, – dalijasi patirtimi Evelina.

Evelina sutinka – kad išlaikytum lietuvių kalbą svečioje šalyje, reikia pirmiausia noro. „Svarbu suprasti, kad išmokyti vaiką kalbos neturi būti prievarta, nes tuomet bus ir tėvams našta, ir vaikui kančia. Kalbėti su vaiku reikia nuo gimimo ir kuo daugiau. Neužtenka prieš naktį perskaityti pasaką ir galvoti: vaikas užaugs ir supras. Žinoma, reikia kantrybės, užsispyrimo, pastangų sudaryti palankias sąlygas mokytis ir sukurti lietuvišką aplinką šeimoje.“

Kai sugrįžusį į Lietuvą pasitinka sutartines dainuojantis vaikas...

Pabaigai – Raimondos Klimavičiūtės malonus prisiminimas apie lietuviybės puoselėjimo vaisius, kuris atperka bet kokius sunkumus ir negandas. „Anksti ryte prie traukinio „Maskva-Vilnius“ mane pasitiko dukra Gabija, kuri tuomet buvo Vilniaus Dailės akademijos studentė. Džiaugiamės susitikę, dalinamės naujienomis. Gabija pasakoja išmokusi naujų sutartinių, spontaniškai uždainuoja, aš prisijungiu, ir mes lekiam pėsčiomis per bundantį saulės jau nutviekstą Vilnių pusbalsiu dainuodamos vieną po kitos sutartines pritariant lagamino ratukų dardėjimui. Kaip smagu, kada tavo vaikas, didžiąją savo gyvenimo dalį praleidęs užsienyje, dabar moko tave lietuviškai dainuoti ar pataiso į tavo kalbą įsipynusį ne visai lietuvišką žodį.“

Straipsnis spausdintas metraštyje „Pasaulio lietuvis“, 2020 metai Nr. 583.